

14. Česká próza mezi válkami

- reaguje na stejné události jako poezie, ale **pomaleji**
- snaží se udržet krok s evropskou prózou – daří se jí to až ve **30. letech**
- velký důraz na poznávací stránku
- nové prvky: reportážní umělecká lit.; přebírání někt. rysů charakteristických pro poezii
- odraz **osobních zkušeností** autorů
- působení různých **umělec. směrů** (kritický realismus, socialistický realismus, impresionismus, naturalismus, lyrizovaná próza, náb. orientovaná próza, ruralistická próza, historická próza, psychologická próza)
- **meziválečná próza velice různorodá**

Levicově orientovaná próza

Vladislav Vančura /1891–1942/ ČESKO

- popraven za heydrichiády
- spisovatel, dramatik, filmový režisér
- pův. povoláním lékař (ordinace na Zbraslavi)
- členem a prvním předsedou Devětsilu (1920), přívrženec poetismu

► romány:

Dlouhý, Široký a Bystrozraký

Pekař Jan Marhoul

Pole orná a válečná

Rozmarné léto – zfilmováno

Markéta Lazarová – zfilmováno

Útěk do Budína

Obrazy z dějin národa českého

► povídkové knihy:

Občan Don Quijote

Kubula a Kuba Kubikula – dětem; o medvědáři, medvědovi a medvědí strašidle

Ivan Olbracht /1882–1952/ ČESKO

- jméno pseudonymem (Kamil Zeman), syn Antala Staška
- prózy umělecké a novinářské
- levicově orientovaný; jako člen KSČ vězněn
- publicista v levicových novinách
- ovlivněn otcem, pobytem v Zakarpatské Ukrajině a židovskou problematikou

Žalář nejtemnější

- podezřívání → uzavření se před ostatními (osleplý komisař)

Podivné přátelství herce Jesenia

- herci Jesenius (realista) a Veselý (romantik) milují stejnou ženu, ta si vezme Veselého → ten umírá → Jesenius se jí s dítětem ujme

Zamřížované zrcadlo

- vězení

Anna proletářka

- levicové dílo; venkovanka Anna přichází do Prahy, kde ji mladý dělník přetvoří v proletářku

► Zakarpat. Ukrajina:

Hory a staletí

- kulturní, sociální a zeměpisné informace; krása krajiny a zároveň bída lidí

Nikola Šuhaj loupežník

- za války Nikola utíká s kamarádem z fronty, čarodějnice je učiní odolnými vůči kulkám, v rodné Koločavě se Nikola musí skrývat v lesích (válka neskončila), vezme si Eržiku, po válce si chtějí ve vsi žít podle svého × to jim neprojde → Nikola začíná boj o spravedlnost (bohatým bere, chudým dává) → je hledán kvůli vraždám (v sebeobraně) → lidé na jeho straně × pak jej ale kamarádi zradí a zabijí, Eržika porodí jeho dítě a po čase se znovu vdá

Golet v údolí

- povídkový soubor s židovskou tematikou, život v ghettech (golet = hebrejsky vyhnanství; židovská uzavřená vesnice)

Zázrak s Julčou

- žid se svou kobyloou vozí turisty a vymýšlí si příběhy o okolí

Událost v Mikve

- Mikve = židovské lázně (přísně pravověrné)

O smutných očích Hany Karadžičové

- židovka Hana odchází s ateistou (nebylo jí dovoleno se za něj doma provdat)

Marie Majerová /1882–1967/ ČESKO

- levicová autorka (vychází ze život. zkušeností)
- redaktorka, prozaička (povídky a romány – hl. pro mládež)
- zajímá se trochu o osudy žen, proletářská próza

Robinsonka

- dívka se najednou musí starat sama o rodinu × neumí to, připadá si opuštěná

Siréna

- o čtyřech generacích dělnické rodiny Hudcových (Hudcovka – uvědomělá žena proletářka)

Havířská balada

- volné pokračování Sirény

- smutné, tragický konec

- mladý Rudla Hudec odchází se svou milou kvůli levicovému smýšlení pracovat do Německa, zakládá zde rodinu → syn jim umírá při neštěstí, Rudla je vyhozen z práce → návrat do Čech, ale i zde je rodina bez práce a musí žebrať

Nejkrásnější svět

- otec nechce Lence dovolit studia → Lenka se ve svých názorech dostává doleva,

do protestů proti společnosti, do konfliktů → při protestu Lenka umírá (× v přepracování přežije)

Marie Pujmanová /1893–1958/ ^{ČESKO}

- psycholog. a sociální próza, povídky, básně
- z kultivovaného prostředí stř. vrstev × v dílech straní dělnictvu
- stýká se s levicovými osobnostmi → levice
- manžel hudebník Pujman

Paní Curieová

- opěvování techniky, básnická skladba

Pod křídly

- prvotina, próza
- vzpomíná na dětství (bohatá rodina) → nechodila do školy → ochuzena o dětský kolektiv
- rakce na 1. sv. válku

Povídky z městského sadu

- odezva války (jen naznačeno) → dopad války na lidi
- sjednocující prvek: městský sad (dnes zbytek před hl. nádražím)

Co se přihodilo v městském sadu na bílou sobotu

- doba těsně po válce, dvě ženy čekají na návrat muže z války (matka a žena), muž je nezvěstný, manželka se smířuje s jeho smrtí, matka se smířit nechce; muž se vrací živý

Lidé na křižovatce

- konec 1. sv. v. – konec 2. sv. v.

Lidé na křižovatce

- období hosp. krize
- znalosti z textilk (Doudleby, Kostelec...) → Úly
- dělnické a podnikatelské prostředí (2 společen. vrstvy)
- děj na venkově i ve městě
- postavy předobraz v žijících lidech
- názorový příklon k dělnictvu
- dělnická rodina Urbanova: otec padne v 1. sv. válce, vdova zůstává se 2 dětmi → dcera se provdá do vysoké společnosti, syn nachází práci v Úlech, kde obdivuje majitele, ale časem zjišťuje, že mu jde jen o zisk → konflikt (majitel vyhazuje starou nepotřebnou dělnici, on se jí zastane a je vyhozen také)
- právníkova rodina Gamzova: právník zastává práva dělníků u soudu, jeho rodina odchází do Sovětského svazu, řeší problém nedostatku peněz → lidmi na křižovatce jsou lidé bez peněz

Hra s ohněm

- oheň = fašismus
- 30. léta až počátek 2. sv. války
- ze zapálení Říšského sněmu obviněn komunist a Gamza je hájí před

soudem → upoutá tak na sebe pozornost nacistů → při vzniku protektorátu zatčen

Život proti smrti

- válečné období
- naplňují se osudy hl. hrdinů
- Gamzův syn se vrací s armádou Sov. svazu a osvobozuje Československo, druhý syn bojuje na barikádách
- Gamzova dcera se vrací a pomáhá partyzánům → odhalena, popravena
- Gamza umírá v koncentračním táboře
- zbytek rodiny kolaboruje

Pacientka doktora Hegela

- román o lásce a vzpouře
- studentka je zasnoubena s chlapcem z bohaté rodiny, před svatbou onemocní, mění se jí povaha, léčí ji doktor Hegel, do něj se zamiluje, chlapec žárlí a spáchá sebevraždu, Hegelova manželka to toleruje → vztah nemá dlouhého trvání, dívka otěhotní, dítě si nechá a stará se o něj sama; Hegel si nachází další mladé milenký

Literatura demokratického středu

Eduard Bass /1888 – 1946/ ^{ČESKO}

- jméno pseudonymem
- Žid
- patří k demokratickému středu
- na zapřenou vystupoval v kabaretu (aby otci nedělal ostudu) → velký úspěch
- spolupracuje s novinami, časopisy
- spolutvůrcem Rozhlásku (určen pro rozhlas, týden ve verších)

Co týden vzal

- pro Rozhlásek

Klapzubova jedenáctka

- příběh ze sportovního prostředí
- chudý chalupník Klapzuba má problém uživit svých 11 synů → nápad sestavit z nich fotbalové družstvo → dobře vycvičené, proráží do zahraničí
- dobrá morálka týmu (bratři); když Čech chce, dokáže hodně

Cirkus Humberto

- život chlapce, který vyjde z nejchudších poměrů a dokáže se dostat do vysoké společnosti

Lidé z maringotek

- 10 milostných povídek z cirkusového prostředí – vypráví je 10 artistů během jedné noci
- humorné, tragické

Karel Čapek /1890–1938/ ^{ČESKO}

- velice všestranný autor (prozaik, dramatik, novinář), velký zájmový rozsah (také výt. umění, technika), často k dílům vl. ilustrace

- nejvýznamnější autor, díla přeložena do mnoha jazyků
- má mnoho přátel (TGM), ctitelek a milenek (manželka herečka Olga)
- nejvýše klade kamarádství, přátelství, lásku, práci (přetváří jej v lepšího člověka)
- dvě velká témata v dílech:

1) **technika a člověk** – technika jde dopředu velmi rychle, lidská morálka nikoliv, proto může člověku ublížit (člověk se nedopracoval k tomu, aby mohl techniku využít) → 1. sv. válka jej v tomto utvrzuje, váží si prostého lidského života a odmítá vše, co tento život ohrožuje (válku, revoluci...), dojde až k boji proti fašismu

2) **fašismus** – boj proti člověku, ohrožuje jeho život

- próza:

- ▶ povídky

Zářivé hlubiny

- napsané s bratrem Josefem, název vyvolán zkázkou Titaniku → strach z techniky

Povídky z jedné a druhé kapsy

- velice krátké, ale nabité dějem → jako denní zprávy

- mnohé zfilmovány

- postava komisaře Mejzlíka (vystupuje v několika zápletkách) – detektiv, který úspěšně řeší případy „zdravým selským rozumem“

Případ Dr. Mejzlíka – Doktor jde za tmy domů. Prší. Potká muže, který má na botách prach (popel). Za deště! Má podezření. Zatkne jej a odhalí v něm starého kasaře. Popel na botách má z domu, kde právě udělal kasu.

Je to Mejzlíkův první případ a on neví, jak na něj přišel.

Vražedný útok – Na pana radu Tomsu je spáchán nezdařilý útok. Začne vyšetřování, Tomsa musí přemýšlet, zda má nějaké nepřátele. Myslí, že ne, ale tu ho napadají různé ošklivé činy, které spáchal na lidech, a tak ráno radši zastaví pátrání.

Básník – Auto porazí v noci ženu a ujede. Svědkem nehody je básník, který si nic nepamatuje, ale že napadne jej báseň. Z ní je odvozeno číslo auta (← labutí šije, řádra, buben a činely = 235). Tím je pachatel dopaden.

▶ cestopisy – drobné prózy; vychází ze svých zážitků, doplněno vl. kresbami

Anglické listy

Italské listy

Obrázky z Holandska – kola, květiny, větrné mlýny, dřeváky...

Výlet do Španěl – korida

Cesta na sever – všímá si typických rysů jednotl. zemí, často opravuje naše chybné představy o dané zemi (představa Norska jako země ledu a sněhu → ve skutečnosti úrodná, intenzivní léto, lány jahod, višňové sady), popisuje neobvyklé přírodní úkazy (tvoří se zde mraky pro Evropu)

▶ romány

Krakatit

Válka s mloky

Volná trilogie:

- může člověk poznat sebe sama? může dokonale poznat toho druhého?

Hordubal – příběh ze Zakarpat. Ukrajiny; hrdina odjíždí do USA, aby uživil rodinu. Vrací se s penězi, ale nemocen. Jeho žena jej zabíjí spolu s čeledínem, s kterým se zatím zapletla. Není to ale potřeba, umřel by sám. → Člověk není schopen dobře poznat druhého člověka.

Povětroň – z trosek spadlého povětroně je vytažen těžce zraněný pilot → leží v bezvědomí na nemocničním lůžku; chodí za ním tři lidé (básník, jeptiška a jasnovidce). Snaží se odhadnout, kdo to je. Vytvářejí jeho obraz, „vkládají do něho kus ze sebe“.

Obyčejný život – život železničáře, který se v životě pohybuje mezi hrdinstvím a vypočítavostí. Nezná ani sebe sama.

▶ další próza

Hovory s TGM – politické dílo; jedinečné svědectví o Masarykovi

Dášeňka aneb Život štěňete – pro děti; napsané a fotografované s bratrem Josefem; vyprávění o narození a růstu štěňátka – foxteriéra Dášeňky, jemuž autor vypráví psí pohádky (jakési bajky)

Příběh o Romeovi a Julii – převyprávění známého příběhu → Romeo je floutek, Julie ho nemiluje, bere si Parise a mají spolu mnoho dětí

Apokryfy – nepravá evangelia

Zahradníkův rok – celoroční péče o zahradu → zahradník nikdy nemá klid

Jak se co dělá – jak se dělá film, noviny... × mnohé už dnes neplatí

Jarmila Glazarová /1890–1938/ ČESKO

- v dětství osiřel, začne psát po smrti svého manžela

- národní umělkyně

Roky v kruhu

- prvotina; rozdělena do čtyř oddílů podle ročních období

- obraz rodinného života dvou inteligentních lidí ve šťastném domově

(protipól k světu bolesti a bídy v pracovním životě muže-lékaře)

Vlčí jáma

- prostředí opavského Slezska krátce po 1. sv. válce

- zvěrolékař Rýdl a jeho manželka žijí v nerovném manželství; on je díky ní teď na vrcholu svých sil, ona je stárnoucí ženou a více než dřív vystupují do popředí její nedostatky (sobecká, bezohledná, necitelná, vlastnický vztah k manželovi, nemá nikoho ráda a nikdo nemá rád ji)

- mladičká schovanka rodiny Rýdlovy je doktoru vděčná, že se jí ujal → vděčnost přerůstá v lásku, on ji opětuje

- lékař umírá na nemoc, brzy umírá také jeho manželka

- schovanka nachází klid u známého lékaře, který ji již dávno miluje

Advent

- baladická próza inspirovaná pobytem na Valašsku
- svobodná matka se provdá za staršího gazdu, sobeckého autoritativního vdovce, protože chce svému synovi zajistit šťastnější dětství. Jeho láká její mládí, síla zvyku ho ale poutá k nenávislné hospodyni → spolu mladé matce s dítětem dělají ze života peklo. Chlapec se stává vzpurným a často utíká z domu. Jednou o Adventu jej matka najde schovaného v seníku. Uvidí zde i gazdu s hospodyní a ve vzteku na ně hodí lucernu. Seník se vznítí a oni zde uhoří, to ona ale neví.

Chudá přadlena

- publicistická próza o životě beskydských žen

Karel Poláček /1892–1945/ ČESKO

- *Rychnov n. Kněžnou, židovská rodina obchodníka (krám → inspirací)
- žurnaslista
- vojákem v 1. sv. válce, za 2. sv. války umírá v Osvětimi
- díla: usměrňenost a konzervativnost v názorech

Michelup a motocykl

Muži v ofsajdu

- román o fanoušcích

Bylo nás pět

- úsměvná próza o klukovství, svět maloměsta viděný očima dětí
- vznik za protektorátu
- jazyk spisovný, expresivní, nářečný, obecný
- Péťa Bajza (vypravěč), Bejval Antonín, Čeněk Jirsák, Eda Kemlink, Zilvar z Chudobince

Hlavní přelíčení

- „filmové“ představy o život. štěstí přivedou železničáře ke sňatkovému podvodu a vraždě služky, z níž vylákal pracně naspořené peníze → je odhalen, odsouzen a pověšen

Dům na předměstí

- román o majiteli činžovního domu

Pentalogie: Okresní město, Hrdinové táhnou do boje, Podzemní město, Vyprodáno

- bez pátého dílu
- život „nehrdinů“ před 1. sv. válkou (maloměstáci, narukování do války), během ní (útrapy) a po ní (návraty, ztráty)
- na stylu života se nic nemění → měšťák je nepoučitelný

Katolická moderna

Jakub Deml /1878–1961/ ČESKO

- pův. kněz; přítel Otokara Březiny
- píše i pod vlivem impresionismu
- básně se nerýmují, jsou psány v próze

Moji přátelé – vypráví o svých přátelích z hlediska dobra a zla; obdiv k přírodě; podstatou lidského života je láska

Jan Zahradníček /1905–1960/ ČESKO

- po Mnichovu útočí na demokratické tradice naší lit. → neslavně proslul
- dokáže však spojit důraz na katolické tradice s vlastenectvím, nepodléhá fašismu
- odmítá socialistickou revoluci

Jeřáby – sbírka dotýkající se krás české země, vztahy mezi lidmi nejsou tak krásné jako přírodní krásy a lidé se navzájem odcizují

Ruralismus /20. a 30. léta 20. st./

- „ruralis“ = venkovský
- čes. lit. směr
- proklamuje vesnickou tematiku, kult půdy a rodu, selství, sleduje proměňující se vztah venkova k městu

Jan Vrba /1889–1961/ ČESKO

- autor venkova (pochází z Chodska), náb. založený
- táhne jej příroda (lesnická škola, vysoká škola zemědělská ve Vídni)
- po válce žije v Domažlicích a věnuje se lit.
- v próze popisuje drsnost kraje i lidí žijících v této oblasti (jsou paličatí, lpějí na tradicích a dodržují je, jsou věrni půdě, která jim poskytuje obživu, věří ve spravedlnost)

Borovice – uměleckou formou vypsán život stromu

Boží mlýny – výměnkář Záhoř si půjčí peníze od pantáty, ale již je nevrátí (tvrdí, že už je vrátil) – a zdá se, že uniká trestu. Záhořovi synové se zamilují do kovářovy dcery – ta si nejprve vybere mladšího, poté si ale vezme staršího, zručnějšího. Mezi bratry dochází ke sporům, nakonec ten starší mladšího v potyčce zabije. Je zatčen. Záhoř tuší pohromu, snaží se zbavit „půjčených“ peněz, to se mu nedaří. Chce je spálit před krucifixem, vznikne požár a Záhoř zahyne v plamenech. Statek lehne popelem. Hříšníkům trest je neúměrně krutý. Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Legionářská próza

Jaroslav Kratochvíl /1885–1945/ ČESKO

- důstojník čsl. legií v Rusku, odmítá boj proti Rudé armádě, umírá v Terezíně
- Prameny* – dvoudílný román, složitý obraz poměrů v carském Rusku, sleduje osudy čes. intelektuála ve válce, dává najevo své sympatie s ruskou revolucí

František Langer /1888–1965/ ČESKO

- vojenský lékař čsl. legií v Rusku
- Železný vlk* – listy z kroniky legií

Rudolf Medek /1890–1940/ ^{ČESKO}

Anabáze – pětidílný cyklus, o bojích legií na straně protibolševických sil, o zmatku a chaosu v Rusku po revoluci, o vyčerpávající cestě legií přes Sibiř, Vladivostok a Ameriku domů, o problémech po návratu legionářů

Josef Kopta /1894–1962/ ^{ČESKO}

Třetí rota, Třetí rota na magistrále, Třetí rota doma – románová trilogie psaná pohledem prostého vojáka, o postupu malé vojenské jednotky od bitvy u Zborova přes Vladivostok domů

Existencialismus

- z lat. existence = bytí, jsoucno
- filosofický a lit. směr
- vznik po 1. sv. válce v Německu, od konce 30. let 20. st. ve fr. lit. → poté se šíří dál
- formuje se postupně
- zaměření na člověka moderní doby plného pocitu marnosti, úzkosti a totálního osamocení, absurdnosti lid. života → hledání správného způsobu života s tímto pocitem nesmyslnosti
- v cizině: Jean-Paul Sartre, Albert Camus